Referat za konferenco **- Recent history of BBK and its ex situ perservation in Slovenia**

S BBK sem se prvič srečal pred 55 leti v Sloveniji , območje Zasavje, ko so blizu mojega doma iz težko dostopnih gozdov tovorili drva. BBK so v Slovenijo prihajali predvsem kot delovne živali, v prvi vrsti za prenos tovora, drv, materiala in opreme za postavljanje daljnovodov, izgradnjo in oskrbo planinskih koč, mejnih vojaških objektov – karavl ipd., v manjši meri pa tudi za druga lažja dela v gozdu in na kmetijskih gospodarstvih, saj je relief v Sloveniji zelo podoben tistemu v BiH.

Štiri desetletja pozneje sem se ponovno srečal z BBK v BiH, kjer sem vodil veliko kmetijsko organizacijo. Zgolj iz ljubezni do teh konj in za namen jahanja sem nabavil nekaj kobil. Število teh konj je kmalu preraslo v nekaj deset. Leta 2003 sem se spoznal z organizirano vzrejo v edini kobilarni Borike, BiH, pred tem do leta 1992 je bila tudi v Han Pijesku. Na Borikah je vzreja od leta 1945 dalje organizirana, pred tem je bila v Sarajevu in Goraždu, vodene so bile rodovniške knjige, zato je bila pasma priznana in uveljavljena. Tu so izvajali rejski program, ki so ga postavili in nadzirali strokovnjaki, prof. dr. Hrasnica in njegovi predhodniki, vendar ne v taki obliki, kot je to v praksi danes.

Poiskal sem razpoložljivo literaturo, navezal stik in sodeloval z prof. Telalbašičem iz Sarajeva, ki je po smrti prof. Hrasnice in do leta 2011 vodil in nadziral rejsko delo na Borikah. Začel sem raziskovati zgodovino BBK ter trenutno stanje teh konj v BiH. Hitro sem prišel do zaključka , da nekdaj najštevilčnejša pasma konj v bivši Jugoslaviji in na Balkanu, preko 500.00 konj, skoraj ne obstaja več. Še tisto kar je ostalo, pa je križano z hladnokrvnimi konji, lipicanci in arabci.

Zgodovinska vloga planinskega konja področja današnje Bosne in Hercegovine in širšega območja centralnega Balkana je neverjetno bogata in pomembna. Malo je pasem konj z tako dolgo zgodovino in pomembno vlogo, ki je stara preko dva tisoč let.

- Grki omenjajo te male konje že v 4. stoletju pr.n.št..

- Rimljani podelijo območju Bihača dovoljenje za trgovanje z temi konji.

- Izjemno pomembna vloga teh konj v srednjem veku, tovorjenje , KIRIĐIJE, poznane daleč naokoli. Tovorjenje blaga je potekalo od Istanbula, takratnega Konstantinopolisa, po celotnem Balkanu in dalje na zahod, proti severu in na drugi strani celo do Egipta.

- Uporaba teh konj pri oskrbovanju otomanske vojske, ko je osvajala ozemlja po Evropi, bližnjem vhodu in Aziji.

- Nezamenljiva vloga teh konj v prvi svetovni vojni tako na vzhodni kakor tudi na zahodni fronti, bojevanje v gorovju. Danes si preprosto ne moremo predstavljati takratnih razmer in oskrbe vojaških enot brez teh konj.

- Prav tako pomembna vloga teh konj v drugi svetovni vojni, saj so se največje ofenzive in boji odvijali prav v goratih območjih bivše Jugoslavije, predvsem v BiH. BBK so bili sestavni del partizanskih enot in brez njih uspešno delovanje v boju proti okupatorju ne bi bilo mogoče.

Ko sem se zavedal kako pomembno vlogo je imel BBK v zgodovini in kritičnosti zgodovinskega trenutka, sem se odločil da je potrebno hitro ukrepati. V Nevesinju sem ustanovil kobilarno, ki je štela preko 30 konj, nekaj kobil je bilo iz kobilarne Borike nekaj pa iz deželne vzreje, ki smo jih uspeli najti v

odročnih krajih vzhodne Bosne in Hercegovine ob meji z Srbijo in Črno goro. Pri izbiri kobil je sodeloval prof. Telalbašić. Plemenska žrebca linije Miško in Barut pa smo nabavili v ergeli Borike.

V letih mojega dela v BiH sem podrobno spremljal razmere na področju konjereje in še posebej BBK. Sodeloval sem z inštitucijo za konjerejo, jih opozarjal in predlagal , da je potrebno sprejeti ukrepe, ki bodo spodbudili interes za rejo in tako povečali število BBK. Prav tako sem predlagal, da je potrebno to pasmo zaščititi. Žal v BiH ni bilo mogoče zadeve premakniti na bolje. **Ugotovil sem, da so trenutne razmere in prihodnost za BBK brez perspektive**. Odločil sem se da del BBK konj iz naše kobilarne v Nevesinju, najboljša plemenska grla pripeljem v Slovenijo, kjer bi nadaljevali vzrejo in tako rešili vsaj del genetskega materiala. Priprave in izvedba je trajala dve leti, ker je bil izvoz BBK iz BiH prepovedan, na drugi strani pa prepovedan uvoz konj iz BiH v evropsko unijo.

Leta 2008 sem uvozil deset BBK z vsemi potrebnimi dokumenti in tako prvi pripeljali čistokrvne BBK v EU za namen vzreje plemenskih živali. Za ta namen smo kupili posestvo velikosti 41 ha, na 850 m n. m. v., kjer z ženo vzrejava plemenske živali na ekološki način. Osnovni cilj je ohranitvena vzreja , da bi ohranili pasmo, ki je v tako majhnem številu, da ji grozi izumrtje.

Poleg kobil imamo žrebca linije Miško in Barut ter žrebca iz deželne vzreje iz Črne gore, s katerim želimo osvežiti kri in v kolikor se bodo moški potomci pokazali kot ustrezni tudi formirati novo linijo žrebca.

Drugi del, prav tako deset BBK smo iz Nevesinja pripeljali na Hrvaško, kjer ti konji skupaj z štirimi kobilami iz Ergele Borike, tvorijo osnovno čredo ergele v Gorski Kotar, ki sem jo pomagal ustanoviti Damirju Voloderju. Oddaljenost od nas do ergele GK je samo 170 km in tako je izmenjava plemenskih živali mnogo lažja, še posebno sedaj ko je tudi Hrvaška v EU.

Leta 2009 sem v Sloveniji navezal stike in sodelovanje z strokovnjaki ter zaprosil strokovne službe Inštituta za konjerejo in zdravstveno varstvo kopitarjev iz Ljubljane, da smo začeli pripravljati in pisati rejski program za pasmo BBK v skladu z evropsko direktivo in sodobno prakso.

Na mojo pobudo smo leta 2010 ustanovili Mednarodno združenje rejcev bosanskih planinskih konj z sedežem v Sloveniji (v nadaljevanju Združenje). Sprejeli smo statut in rejski program za BBK, ki je obvezujoč za vse rejce, iz vseh držav, ki želijo BBK vpisati v rodovniško knjigo. Na ustanovni skupščini Združenja smo se člani, rejci BBK v čisti pasmi, soglasno odločili, da rodovniško knjigo zaradi neurejenih razmer v BiH vodi Združenje v sodelovanju z ustrezno strokovno priznano organizacijo, to je Veterinarska fakulteta, Inštitut za rejo in zdravstveno varstvo kopitarjev v Ljubljani.

Do leta 2010, ko še ni bilo rejskega programa, so BBK uporabljali za delovne namene, predvsem kastrate in kobile. Plemenske živali so vzrejali samo na Borikah in do leta 1992 tudi na Han Pijesku, predvsem plemenjake so razdeljevali po pripustnih postajah, da so plemenili in izboljševali deželno vzrejo. V bivši državi Jugoslaviji, pa so BBK uporabljali tudi za vojaške in obrambne namene, saj so bili tako v redni kot v rezervni sestavi vojske.

Leta 2011 sva z dr. Matjažem Mesaričem, v okviru postavljenih nalog in planov Združenja pričela intenzivno delati na zbiranju podatkov obstoječih plemenskih živali, jemati mere in ocene ter vzorce krvi ali dlake za genetske preiskave. Slovenski strokovnjaki dr. Mesarič in dr. Cotman z veterinarske fakultete in prof. dr. Dovč z biotehniške fakultete so izvedli raziskavo in rezultati na osnovi mtDNK so dokazali star izvor pasme BBK, ki vsebuje gene prvotnih izvornih populacij kar je predstavljeno v

knjigi, ki je izšla pred nekaj dnevi. To je še dodatna potrditev pravilne odločitve, da sem plemenske živali pripeljal v Slovenijo in da je potrebno pasmo BBK ohraniti.

Delovanje kobilarne Planido v Sloveniji je vzbudilo zanimanje nekaterih ljubiteljev in rejcev malih konj. Vse ženske potomke od leta 2009 do 2014 so bile prodane ali oddane za nadaljnjo vzrejo plemenskih živali. Del plemenskih živali smo oddali v rejo drugim, ker ni pogojev za masivno rejo na enem mestu. Z nekaterimi rejci imamo dogovor da vzredijo in vrnejo ali ponudijo novim rejcem BBK predvsem za namene plemenske vzreje. Strokovno delo naše kobilarne in ostalih malih rejcev v Sloveniji vodi dr. Matjaž Mesarič.

V Sloveniji je tako skupaj 18 plemenskih živali in v čim večji meri poskušamo nadaljevati konsolidirano vzrejo BBK iz Borike. Tudi v naslednji letih je naš cilj, da pridobimo še več manjših rejcev. Vsem rejcem v Sloveniji pa so v naši kobilarni na razpolago za pripust vsi trije plemenski žrebci. Tako smo v Slovenijo prenesli in rešili vsaj del plemenskega nukleusa in preprečili, da bi pasma odšla v pozabo ali izumrla.

Kobilarna Planido, GK in Žiga imamo trenutno ves genetski material, ki ga trenutno še imajo na Borikah, razen enega rodu kobile. V primerjavi z slabim stanjem, ki je v ergeli Borike, smo tako rešili glavnino genetskega materiala in povečali število BBK, vendar je skupno število plemenskih živali še vedno majhno in ne zagotavlja garancije za preživetje te kritično ogrožene pasme.

Po zadnjih videnjih na ergeli Borike se zavedam pomembnosti da sem v Slovenijo pripeljal in shranil plemenski material.

Rtiče, september 2015.

Anton Dolinšek